

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת שלח תשע"ז

השבת - עדות על מעשה בראשית

כמכריז ואומר שאינו מאמין בבריאת העולם ע"י בורא, וא"כ הרי הוא כעובד עבודה זרה, שהרי אינו מאמין במציאות ה'³.

חטאו של המקושש - כחטא אדם הראשון

והנה, לגבי המקושש מבואר בזוהר הקדוש (ח"ג קנו, א), שהעצים אותם קושש לא היו סתם עצים, אלא עץ החיים ועץ הדעת היו! כיצד שייך לקושש עצים מעץ החיים ומעץ הדעת? הרי עצים אלו נמצאים בגן עדן, שעל פתחו הציב הקב"ה שמירה קפדנית, לבל יוכל אדם להכנס לשם שלא ברצון ה'! (ע"י בראשית ג, כד וברש"י שם) - מבאר הזוהר, שהמקושש לא קושש עצים של ממש מעץ החיים ומעץ הדעת, אלא "הוה דייק על אֵלֶיךָ אֵלֶיךָ אֵלֶיךָ", הי מניייהו רב על אחרא". כלומר: המקושש דקדק לברר בשכלו, איזה עץ משני העצים הללו גדול וחשוב מחברו; האם עץ החיים גדול מעץ הדעת, או להפך. [מקושש" - מלשון הַקָּשׁ וְהַשְׁוֹאָה. כמו היקש שבדרשות חז"ל, שענינו - השוואת שני ענינים זה לזה].

ודאי שענינים עמוקים ונסתרים כלולים בדברי הזוהר הללו, אבל ננסה להבין אותם על דרך הנגלה, עד כמה שהדבר ניתן.

מה ענינם של עץ החיים ועץ הדעת? עץ החיים - כולו קודש לה'. רק רצון ה' קיים בעץ החיים. אין בו "דעת טוב ורע" (בראשית ב, ט) כמו בעץ הדעת, וממילא הסוף ידוע מראש - האדם יזכה בו לחיי נצח ("עץ החיים"), שהרי אין בו שום מקום לחטא ולמיתה⁵. לעומת זאת, "עץ הדעת טוב ורע" מאפשר לאדם בחירה בין טוב לרע. האדם יכול לבחור לעשות טוב, ויכול גם לבחור לעשות רע, נגד רצון ה'. איזה סוג של עבודת ה' מרבה יותר כבוד שמים? עבודה "אוטומטית", ללא אפשרות של בחירה בין טוב לרע (עץ החיים) - או עבודה מתוך בחירה (עץ הדעת), כשישנה אפשרות לעשות רע, ובכל זאת האדם בוחר לעשות טוב? לכאורה - האפשרות השניה עדיפה. עשיית רצון ה' מתוך בחירה, יש בה כבוד שמים יותר מאשר בעשיית רצון ה' באופן "אוטומטי", ללא שקיימת אפשרות אחרת לפני האדם. ואולם האמת איננה כך. האמת היא, שעצם המצב שבו ישנה ליציר כפיו של הקב"ה אפשרות שלא לעשות את רצון בוראו - היא חילול השם נורא, וקידוש השם המושג ע"י עבודה כזו, אינו שקול כנגד חילול השם שיש בה.

מדוע הבחירה היא חילול השם? - נשתמש במשל שהזכרנו קודם. נתאר לעצמנו, שאכן פרצה מלחמה בין אנגליה לגרמניה, ושר הצבא האנגלי יעמוד וישקול בדעתו האם לתמוך באנגליה או בגרמניה. מה נאמר על שר צבא כזה? - בוגד גמור! מורד במלכות! שר צבא ששומע

המחלל שבת - כעובד עבודה זרה

התורה מספרת בפרשתנו: "וַיְהִי כִּי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר, וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מִקֹּשֶׁשׁ עֲצִים בַּיּוֹם הַשִּׁבְתָּ... וַיַּיַּחֲזוּ אֹתוֹ בַּמִּשְׁמֶר, כִּי לֹא פָּרַשׁ מִהָעֵשָׂה לֹ" (במדבר טו, לב-לד). אומרים חז"ל: יודע היה משה רבינו שהמקושש במיתה, שהרי כבר נאמר לישראל "מְחַלְלֵי מוֹת יוֹמֶת" (שמות לא, יד), אלא שלא היה יודע באיזו מיתה יש להמיתו (סנה' עה, ב). לכן הניחו את המקושש במשמר, עד שידעו באיזו מיתה להמיתו.

והקשו התוספות: מדוע הסתפק משה איזו מיתה חייב המקושש? הרי כל מקום שנאמר בתורה חיוב מיתה סתם - בלא לפרש איזו מיתה - הכוונה היא למיתת חנק (ע"י רש"י ויקרא כ, ט), ואם כן היה למשה להמית את המקושש בחנק! (תוס' סנה' שם ד"ה לא)

ותירצו התוספות, שמשה הסתפק, שמא מיתתו של מחלל שבת חמורה מחנק¹, שכן המחלל שבת בפרהסיא הוא כעובד עבודה זרה, [שניהם נחשבים כמומרים לכל התורה כולה (חולין ה, א)], וא"כ אולי יש להמיתו כעובד עבודה זרה, שדינו בסקילה², ולא בחנק. ואכן נאמר לו מן השמים שהצדק עמו, והמקושש אכן חייב סקילה ולא חנק - כעובד עבודה זרה.

מדוע המחלל שבת בפרהסיא הוא כעובד עבודה זרה? - איסור עבודה זרה הוא עיקר כל התורה כולה. כל התורה באה להעיד על יחוד ה'. ועל כן, אם אדם עובד עבודה זרה ח"ו, כל המצוות שמקיים אינן שוות מאומה, והרי הוא כמומר לכל התורה כולה, גם אם הוא מקיימה. משל למה הדבר דומה? לאדם שיתגייס לצבא האנגלי, ישבע אמונים ויעשה את כל התרגילים שאומרים לו לעשות, אבל הכל מתוך מחשבה, שאם תפרוץ מלחמה - הוא יתמוך בגרמניה ולא באנגליה. מה שווים כל התרגילים שעשה חייל זה בחריצות ובמאמצים מרובים? האם מגיע לו שכר עליהם? ודאי שלא! הרי הוא בוגד מתחילה ועד סוף! כל מטרת התרגילים (מבחינת הצבא האנגלי) היא להגן על אנגליה, ואם חייל זה מתכוונן באימוניו להגן על גרמניה ולא על אנגליה, הרי שכל התרגילים שלו אינם שווים כלום מבחינתו של הצבא האנגלי. כך גם אדם שמקיים את כל המצוות, אוכל מצה ומרור ומניח תפילין וכו', אבל אינו מודה ביחוד ה'. הרי כל מטרת התורה היא להעיד שה' אחד ושמו אחד, ואם הוא אינו מודה בזה, הרי כל המצוות שלו אינן שוות כלום, כי פשט ידו בעיקר.

מבחינה זו, גם חילול שבת הוא כעבודה זרה. מטרת השבת היא להעיד שהכל נברא בששת ימים; שאין שום דבר שקיים מעצמו או התפתח מעצמו, אלא הכל נברא על ידי ה' בששת ימי בראשית. ממילא, אם אדם מחלל שבת, הרי הוא

אחד. זהו נסיון גדול יותר לאדם, אבל התורה אסרה אותו. התורה ידעה, שאם שבעה ימים בשבוע אדם יעבוד, הוא יגיע לבסוף למחשבה ש"כחי ועוצם ידי" מנהיגים את העולם, ולא יכיר בכך שרק הקב"ה מנהיג את העולם. התורה רצתה שיום אחד בשבוע תיחד לידיעה שאינך פועל בעולם כלום, ושרק הקב"ה פועל בעולם. אם לא תיחד יום אחד בשבוע לענין זה, הסוף יהיה שתבוא לידי כפירה, ח"ו.

השומר שבת בלי להאמין במשמעותה

למעשה, גם מי ששומר שבת, יכול לפעמים להיות כופר גמור. למשל, אם אדם ישבות בשבת מכל ל"ט מלאכות, יאכל שלוש סעודות ויקיים את כל הלכות היום, אבל בעיקר הענין שהשבת מעידה עליו - "פִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ" (שמות לא, יז) - הוא לא מאמין, הרי שהשבת שלו לא שווה הרבה. אמנם סקילה הוא לא חייב, וגם לא מכת מרדות, כי לא עבר שום עבירה, אבל את עיקר ענין השבת הוא לא קיים. הרי הקב"ה אמר במפורש, למה רצה שנגוח בשבת: "בַּיּוֹם וּבַיּוֹם בָּנִי יִשְׂרָאֵל אוֹת הוּא לְעַלְמֵךְ, פִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ" (שם) ממילא, אם הינך שובת ממלאכה בשבת בלי להאמין בדבר הזה - שמירת השבת שלך היא מעשה חיצוני בעלמא, ואת עיקר השבת לא קיימת. כי עיקר כונת השבת הוא להחדיר ללב, "פִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ". לא כמו אלה שטוענים, שעולם מורכב כזה לא יכול להתפתח בששה ימים. האמת היא, שקשה להבין את הטענה הזאת. הרי יֵשׁ מְאֵן לא יכול להתפתח גם במליארדי שנים, וא"כ מי שיכול לברוא יש מְאֵן יכול גם לברוא יש מֵיֵשׁ בששה ימים - אבל יש כאלו שלא עושים את החשבון הזה, ושואלים: איך יתכן שעולם כזה התפתח בששה ימים בלבד? והרי זה מנוגד לחוקי הטבע! לפי חוקי הטבע, תהליך כזה אורך מליארדי שנים!

והנה, בניגוד לשאלה זו, איך העולם נברא מהר כ"כ, חז"ל שואלים דוקא שאלה הפוכה. חז"ל שואלים, למה נברא העולם לא ט כל כך. היכן הם שואלים זאת? - במסכת אבות: "בעשרה מאמרות נברא העולם. ומה תלמוד לומר? והלא במאמר אחד יכול להבראות!" (אבות פ"ה מ"א) ה' היה יכול לברוא את העולם כולו בדיבור אחד! פקיד בממשלה שמקבל משכורת לפי הזמן שעובד, מסתמא יעשה בכמה מליארדי שנים מה שיכול לעשות בפעם אחת. אבל מי שהוא כל יכול, וגם לא מקבל משכורת, ודאי לא "ימרח" את עבודתו על פני מליארדי שנים, ומה שנוותר להבין הוא מדוע ברא את העולם בעשרה מאמרות ולא במאמר אחד. זה מה שהיה קשה לחז"ל על מעשה הבריאה.

והנה, חז"ל תירצו את קושייתם, למה נברא העולם בעשרה מאמרות ולא במאמר אחד. כדי "להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות, וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות"⁷ (שם). אבל גם אחרי תירוצם של חז"ל, יש עוד מקום לשאול: למה לא נאמרו עשרת המאמרות הללו ביום אחד? מדוע היה צורך לפזרם על פני ששה ימים? איננו יכולים לדעת מה היתה מחשבת ה' בפרסו את

שפרצה מלחמה, צריך לגייס מיד את כל הצבא, את חיל האוויר, את חיל הים, ואת כל מה שניתן לגייס למלחמה, ולא לעמוד ולהתלבט, "האם אני בעד אנגליה, או בעד גרמניה". הרהורים כאלו, הם עוון חמור לכל חייל, וכל שכן לשר הצבא⁶. כך גם בענין הבחירה. ה"הוה אמינא" של אדם לחטוא, המציאות שאדם יושב ושוקל בדעתו האם לשמור שבת או לא לשמור שבת, האם לאכול כשר או לא לאכול כשר, היא עצמה מרידה חמורה במלכות שמים.

זו היתה טעותו של אדם הראשון, שהעדיף - בעצת הנחש - להכניס את עצמו למצב של בחירה, ולא לתפקד כמכונה אוטומטית שעושה רק את רצון ה' בלי בחירה (ע"י ב"מכתב מאליהו" ח"ב עמ' 137 ואילך). הנחש טען לאשה, שבלי יצר הרע (שנכנס אל האדם ע"י אכילה מעץ הדעת), עבודת ה' שלהם לא תהיה במדרגה חשובה כל כך. "לא חֲקַמְה" לקיים מצוות, כשאין לאדם יצר הרע שמנסה לפתותו של א לקיימן. לעומת זאת, אם יהיה לאדם יצר הרע ובכל זאת יקיים מצוות, עבודת ה' שלו תהיה במדרגה הרבה יותר גבוהה וחשובה. כך טען הנחש - והאדם טעה וקבל את טענתו, בהתעלמו מן העובדה, שעצם המצב שאדם שוקל בדעתו אם לבחור בטוב או ברע, הוא חילול שם שמים נורא. באותה טעות טעה גם המקושש. המקושש הסתפק "על אֵלֶיךָ אֵילֶיךָ, הִי מִיֵּנִיהוּ רַב עַל אַחֲרָא" - איזה עץ גדול וחשוב מחברו, עץ החיים או עץ הדעת. עבודה "אוטומטית", או עבודה מתוך בחירה. ומה היתה מסקנתו? - גם הוא טעה והכריע כאדם הראשון, שעבודה מתוך בחירה עדיפה על עבודה "אוטומטית", "ולא חשש לִקְרָא דְמַרְיָה" (זוהר ח"ג קנז, א). לא חשש לכבוד קונו, ולחילול השם שיש בעבודה מסוג זה (כפי שבארנו). לכן הלך וקושש עצים ביום השבת. השבת היא יום שכולו גילוי כבוד שמים! בחינה של "עץ החיים". ימות החול הם בחינה של "עץ הדעת טוב ורע". לא ניכר בהם כ"כ שרק הקב"ה הוא שמנהיג את הבריאה. נראה בהם, כאילו גם האדם פועל בבריאה: הוא חורש וזורע ומשקה, והזרעים צומחים כביכול בגלל פעולתו. וא"כ יש כאן הסתר כבוד שמים. ואולם בשבת ניכר שרק הקב"ה פועל בעולם. האדם שובת ממלאכה ואינו פועל כלום, ומראה בזה שרק הקב"ה עשה עושה ויעשה לכל המעשים. המקושש מחליט אפוא, שעדיפה ההנהגה של ימות חול מההנהגה של שבת: להיות שקוע בעולם העשייה, ובכל זאת להאמין בה'. ע"י זה יתרבה כבוד שמים יותר מאשר במצב בו האדם אינו פועל בעולם כלום, ונותן לקב"ה לבדו לפעול בבריאה ולהנהיגה, שאז אין כל כך נסיון לאדם להכיר בהשגחת ה', כמו במצב שבו גם האדם פועל. מתוך מחשבה זו, הלך המקושש וחלל את השבת, כדי "להרבות כבוד שמים" ע"י עבודת ה' מתוך מצב של הסתר. זוהי, כנראה, כוונת דברי הזוהר על דרך הפשט.

חילול השבת של המקושש התבטא אפוא בכך, שבחינת השבת היתה פחות חשובה בעיניו מאשר הבחינה של ימות החול. חוץ מזה, אפשר שקושש עצים בשבת גם בפועל ממש, ולא נסקל על מחשבה בלבד. אבל בפנימיות הענין חטאו היה בכך, שסבר שיותר טוב להתנהג בשבת כמו ביום חול - לקושש עצים, ובכל זאת להאמין שה' אחד ושמו

יש בעולם מאובנים בני מיליוני שנים, וקרני אור שמגיעים אלינו מכוכבים הרחוקים מאתנו מיליוני שנות אור, שכן קרני אור אלה נבראו כמות שהם, "באמצע הדרך", ולא התחילו את המסע הארוך מתחילתו.

למה ברא ה' את העולם בצורה כזו? עולם "זקן" - אולי כדי לתת מקום לטועים לטעות, שיוכלו להביא ראיות נגד בריאת העולם בששה ימים, וכך לשמור על עקרון ה"בחירה"⁸. אבל האמת היא שראיות אלו הן ראיות של הבל. יש רוצים לומר על כל מיני עצמות של חיות קדמוניות, שהן מלפני המבול. אבל זה לא פשט בתורה. לפי הפשט בתורה - כל החיות נכנסו לתיבה, ואף חיה אחת לא נכחדה במבול. אלה שאף פעם לא היו, לא נכנסו לתיבה. אבל אלה שהיו - נכנסו לתיבה.

השבת עצמה - בריאה רוחנית

הבריאה שברא ה' בששת ימים, היא לא רק בריאה גשמית. היא גם בריאה רוחנית. גם עולמות רוחניים ברא הקב"ה, ואחד הברואים האלו הוא יום השבת עצמו, המעיד על הבריאה. מה שאומרים "ויום השביעי משבח ואומר", פירושו שהיום השביעי בעצמו אומר "מזמור שיר ליום השבת". כמו שיש "מזמור לאסף", שאסף אמר אותו, ו"מזמור לדוד" שדוד המלך אמר אותו, כך יש גם "מזמור שיר ליום השבת" שיום השבת אמר אותו.⁹ זה הפשט בתפילה שאנו אומרים, "ויום השביעי משבח ואומר, מזמור שיר ליום השבת", שהשבת היא בריאה רוחנית שה' ברא, יום קדוש שנתן ה' לעמו ישראל לנחלה, גם כדי להתענג בו בתענוגים גשמיים, אבל גם כדי להשיג בו השגות רוחניות שאי אפשר להשיגן בימות החול. גדולים רבים העידו על עצמם, שהצליחו להשיג בלימוד התורה בשבת הרבה יותר מאשר בחול¹⁰, מפני שהשבת היא מעין עולם הבא¹¹ (ברכות נו, ב), ובעולם הבא - כשהנשמה משוחררת מכבלי הגוף - השגותיה הרוחניות גבוהות יותר מאשר בעולם הזה¹².

בזוהר הקדוש מובא, שיש ענין גדול לחדש חידושי תורה בשבת (כך הביא המש"ב ס"ו ר"צ סק"ג)¹³. אבל גם מי שלא יודע לחדש, שילמד מה שהוא כבר יודע. גם זה ענין גדול. תורה של שבת היא תורה אחרת מתורה של ימות החול. בדרך כלל כשאדם לומד מתוך תענוג, זה אולי חסרון בתורה שלו¹⁴, אבל כשהתענוג בא מחמת עונג שבת - אז זה לא חסרון בתורה. כי עונג שבת אינו ענין גשמי, אלא רוחני, וא"כ הוא טוב ומועיל לתורה, ולא מזיק לה. יהי רצון שנזכה לשמור שבת כהלכתה, גם בשמירה מאיסורי שבת המעשיים, וגם בקבלת היסודות האמוניים של השבת, ובשכר זה נזכה ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים.

השיחה נערכה לפי שטחיות הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

מעשה הבריאה על פני ששה ימים. "פי גבהו שמים מארץ, פן גבהו דרכי מדריךכם ומקשבתתי מפתשבתים" (ישעיהו נה, ט). ודאי היו לקב"ה טעמים עמוקים הנשגבים מבינתנו, למה לברוא את העולם בששה ימים ולא ביום אחד. אבל גם בשכל הקטן שלנו אפשר לדמיין, מה היה קורה אילו היה העולם נברא ביום אחד. אם ה' היה בורא את העולם ביום אחד, היה לנו "שבוע" בן שני ימים בלבד - יום ראשון ויום שבת. נמצא, שכל יום היה או שבת או ערב שבת, ולעולם לא היו לומדים בשיבה!... וגם מחוץ לשיבה, כל "שבוע עבודה" היה מורכב מחצי יום עבודה ויום וחצי חופש, ואם ההסתדרות היתה עושה "גשר", הרי בכלל כבר לא היו עובדים!... יהודים לא היו יכולים להסתדר בעולם שבו כל יום הוא שבת או ערב שבת. לכן ריחם עלינו הקב"ה, ולנוחיותנו ברא את עולמו בששה ימים, ולא ביום אחד, כדי שנוכל קצת ללמוד בשיבה, וגם בחיי המעשה להספיק משהו, ואז לעשות שבת. אבל מצידו של הקב"ה - הוא לא היה זקוק לששה ימים כדי לברוא את העולם. היה יכול לברוא את העולם כולו ביום אחד וברגע אחד.

התשובה ל"ראיות" המדענים

והנה, המדענים מביאים "ראיות" לצדקת דבריהם, שהעולם נברא בתהליך שארך מליארדי שנים, ולא ששה ימים בלבד. היות ונמצאו מאובנים בני מיליוני שנים, וכוכבים שרחוקים מאתנו מיליוני שנות אור, זה מוכיח לדעתם שהעולם הרבה יותר זקן ממה שאנו מונים לו - חמשת אלפים ותשע"ו שנים. מהי התשובה ל"ראיות" המדענים הללו?

כמה תשובות נאמרו בזה, אבל התשובה שמצאה חן בעיני יותר מכולן, היא תשובתו של הרב יצחק רפאל הלוי עציון ז"ל, שהסביר את הענין על פי המשל הבא: פֶּסֶל פיסל דמות אדם בן שמונים שנה, עם שערות לבנות, יבלות בידיו וגב כפוף. (נתעלם כעת מן השאלה, האם מותר ע"פ ההלכה לִפְסֵל דמות אדם). כשסיים את עבודתו, הראה את יצירתו לשנים מחבריו, ושאל אותם: בן כמה שנים "אדם" זה? אמר האחד - בן שמונים שנה. נענה השני ואמר - בן יום אחד! מי צֶדֶק? שניהם צדקו! האחד אמר את גילו האמיתי של הפֶּסֶל (יום אחד), והשני - את גילו החזותי (שמונים שנה). זוהי גם התשובה לגבי גיל העולם. הגיל האמיתי של העולם הוא כמנין השנים שאנו מונים לבריאת העולם - חמשת אלפים שבע מאות ושישים ושבע שנה. אבל הגיל החזותי של העולם הוא כדברי המדענים, עד כמה שהם מדייקים בחישוביהם. שכן "כל מעשה בראשית בקומתן נבראו" (ר"ה יא, א). הקב"ה לא ברא גרעין או שתיל קטן שהתפתח אח"כ לעץ גדול, אלא ברא מלכתחילה עץ ש"ראוי היה לטעון פרי מיד" (רש"י סם). וכן האדם, לא כתינוק בן יומו נברא, אלא "כבן עשרים שנה נברא" (ב"ר יד, ז). הראיה - שכבר ביום בריאתו מחפש לו הקב"ה שידוך, ולא מטפלת או מינקת... ממילא יש לומר, שכשם שהאדם והחי והצומח נבראו "בקומתן", כך גם הדומם נברא "בקומתו" - לא כדומם "צעיר", אלא כדומם "זקן" בן מיליארדי שנים. לכן

1. שהיא הקלה שבארבע מיתות בית דין (סנה' נ, א).
2. שהיא החמורה שבארבע מיתות בית דין (שם).
3. וכן כתב רש"י: "העובר עבודת כוכבים כופר בהקב"ה, והמחלל שבת כופר במעשיו ומעיד שקר שלא שבת הקב"ה במעשה בראשית" (רש"י חולין ה, א ד"ה אלא לאו). ומאידך גיסא אמרו חז"ל, "כל המשמר שבת כהלכתו, אפילו עובד עבודה זרה [כדור] אנוש - מוחלין לו" (שבת קיח, ב). והענין מובן על פי המבואר כאן. כי אם המחלל שבת חשוב כעובד עבודה זרה, ממילא גם להפך, המשמר את השבת, הרי הוא כפורש מעבודה זרה וכופר בה. וממילא, אפי' אם עבד עבודה זרה כדור אנוש - מחול לו העון הזה, בזכות שמירת השבת.
4. אולי משום כך מקדימה התורה ואומרת: "נִיְהִי־יָוֵן בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּפֶּךָ בְּרָר, וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מִקְשָׁשׁ עֲצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת". למה חשוב לדעת, היכן היו בני ישראל באותה שעה? חוץ מזה, הרי ברור מאליהו שהיו במדבר! שכן מיציאת מצרים ועד שנכנסו לארץ היו ישראל במדבר! ואולם על פי דברי הזוהר הקדוש ניתן להסביר, שכונת הפסוק היא להדגיש שבני ישראל היו אז במדבר - ולא בגן עדן - ובכל זאת נמצא שם איש מקושש בעץ החיים ובעץ הדעת!... (על פי שיחת הרב שליט"א לפרשת שלח תש"ס). [וחז"ל במדרש הסבירו הקדמה זו באופן אחר (ע"י רש"י במדבר טו לב, ושפתי חכמים שם). וע"י גם רמב"ן ורבינו בחיי שביארו באופנים אחרים].
5. "כי עץ החיים היה בפריו סגולה להכניס בלב הידיעה הנכונה והדבקות והאהבה אליו ית', והידיעה בדרכיו הקדושים, והיה שולל מן הנפש התאוות הגופניות... ואם היה אדם הראשון אוכל מעת החיים ולא מעץ הדעת, היה מתדבק והולך בקדושת קונו, ומתענג על הוד קדושתו לנצח נצחים באין מפריד" ("דעת תבונות" מהר"ב פרידלנדר סי' קכ"ו ד"ה ואמנם).
6. זה, אולי, הפשט בדברי הנביא, שאומר על יואב: "וַהֲשִׁמְעָה (על כך ששלמה הרג את אֲדֹנֶיהָ בן חגית) בָּאָה עַד יוֹאָב, פִּי יוֹאָב נָטָה אַחֲרֵי אֲדֹנֶיהָ, וְאַחֲרֵי אֲבִשְׁלוֹם לֹא נָטָה, וַיִּנָּס יוֹאָב אֶל אֶהֱלֵה" (מלכ"א ב, כח). וקשה: בשלמה מה שיואב נטה אחרי אֲדֹנֶיהָ - זוהי באמת נקודת חובה ליואב, ומהווה סיבה טובה בשבילו לברוח אל אהל ה'. שלמה הרי עשה משפט באדוניהו והרגו, וא"כ אולי יעשה משפט גם בתומכיו של אדניהו. אבל מה ש"אחרי אבשלום לא נטה" - זו הרי איננה נקודת חובה ליואב, אלא נקודת זכות, ואם כן מדוע נזכר גם דבר זה כסיבה לבריחתו של יואב אל אהל ה'? - היה אפשר לפרש, שכונת הפסוק היא, שיואב "יותר מדי" לא נטה אחרי אבשלום. כשאבשלום מרד באביו, הרג אותו יואב בניגוד לפקודה מפורשת של דוד שלא להרגו (שמו"ב יח, ט-טו), ועל כן חושש עתה יואב שגם הריגת אבשלום תִּקָּשֵׁב לו כמרידה בדוד, כמו הנטיה אחר אדוניהו. אבל חז"ל לא פרשו כך. חז"ל פרשו: "ואחרי אבשלום לא נטה" - שביקש לנטות ולא נטה" (סנה' מט, א). אמנם בסופו של דבר נמנע יואב מלתמוך באבשלום, אבל "הוה אמינא" לעשות כן - היתה לו. ועל כן גם זוהי סיבה לבריחתו לאהל ה', כי עכשיו כששלמה עושה לו משפט, אולי יעשה לו משפט גם על אותה "הוה אמינא". עבור שר צבא, גם "הוה אמינא" כזו היא מרידה חמורה (על פי שיחת הרב שליט"א לפרשת כי תצא תשס"ח).
7. פירוש, שמחמת שהעולם נברא בעשרה מאמרות ולא במאמר אחד, זה מרבה את עונש הרשעים המחריכים אותו, ומרבה את שכר הצדיקים המקיימים אותו. דאינו דומה המחריב מלאכה שנעשתה בפעם אחת, למחריב מלאכה שנעשתה בכמה פעמים (רבי עובדיה מברסנוורא). וכן לגבי השכר.
8. ועוד תירוץ אמרו בזה, ע"פ המבואר בספרי הקבלה, שעולמות רוחניים רבים קדמו לבריאת עולמנו זה הגשמי. עולמות אלו נאצלו מאת הבורא בזמן קדום הרבה מאד לבריאת עולמנו, והעולם הזה שאנו מכירים אינו אלא השתלשלות מן העולמות ההם. כיון שכך, הרי יתכן שהעולם שלנו משקף את אותם עולמות רוחניים שקדמו לו גם מבחינת הגיל, ולכן הוא נראה "זקן", היות וזהו אכן גילם של העולמות הרוחניים שמהם השתלשל ונאצל עולמנו הגשמי.
9. ע"י רד"ק על "מוזמר שיר ליום השבת" (תהלים צב, א) שהביא מן המדרש: "כיון שראה אדם הראשון כחה של השבת, בא לומר לה המנון, אמרה לו השבת: לי אתה אומר המנון? ! אלא אני ואתה נאמר המנון להקב"ה - טוב להודות לה' וכו'".
10. וכדברי האבן עזרא: "כי ה' קידש זה היום, וְנִמְנָו לְקַבֵּל הַנְּפֹשׁוֹת תּוֹסֶפֶת חֲכָמָה יוֹתֵר מִכָּל הַיָּמִים" (אב"ע שמות כ, ה). וכן כתב גם בפירושו לספר בראשית ב, ג). וכן כתב ב"בן איש חי": "כתבו המקובלים, שגדול הפועל הנפעל מעסק התורה בשבת אלף פעמים מן הנעשה בחול" (בא"ח פרשת שמות, שנה שניה). ועוד אמרו המקובלים, שבשבת אין שולט השכחה, ומה שלומדים בשבת יש סגולה לזכרו, ונרמז בפסוק "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת". ואמרו בזוהר על פסוק זה: "זכור - אתר דלית ליה שכחה, ולא קיימא ביה שכחה" (זוהר ח"ב צב, ב ברעיא מהימנא). [וע"י בעל הטורים על התורה (שמות לה, ג)].
11. ובמדרש אמרו: "שלוש נובלות הן: נובלות מיתה - שינה; נובלות נבואה - חלום; נובלות העוה"ב - שבת" (ב"ר מד, יז).
12. וכן בארץ ישראל - ש"מי שיש לו בה חלק, חשוב הוא כחלק עולם הבא" (אב"ע בראשית לג, יט) - אפשר להגיע להשגות בתורה יותר מאשר בחו"ל, כמו שכתב הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל: "העוסק בתורה בארץ ישראל זוכה לסייעתא דשמיא מרובה והשפעה מיוחדת... ובדורנו אנו רואים בחוש, כיצד צעירים העוסקים בתורה מתפתחים בארץ ישראל... ומשיגים הרבה יותר מאשר משיגים בחינוך התורני בשאר הארצות" (מכתב מאליהו ח"ג עמ' 196). וע"י תרגום יונתן (דברים ח, ט): "אַרְרַץ אֲשֶׁר אֲבִינִיהָ בְּרָזָל וּמַהֲרִיָּה תַחְצֵב נַחֲשָׁת" - אַרְעָא דִּי חֲכִימָהָא גְזִירִין גְזִירִין בְּרִינִין הִי כְּפִרְזָלָא, וְתַלְמִידָהָא שְׁאֵלִין שְׁאֵלִין מִסִּימָן כְּנֻחָא (=ארץ אשר חכמיה גוזרים גזירות חזקות כברזל, ותלמידיה שואלים שאלות קשות כנחושת). ומשמע שזהו משבחי א"י, שיש בה כח לגדל תלמידי חכמים גדולים וחריפים. ובספר "הגיוני הלכה" (יצחק מירסקי, הוצ' מוסד הרב קוק) בעמ' 100 כתב: "שמעתי מפי הרה"ג ר' מאיר חדש זצ"ל, משגיח רוחני דשיבת חברון, כי בשעה שקראו לבני ישיבת סלבודקה בחו"ל לעלות לא"י, רוב הנענים לקריאה זו היו בני הישיבה הבינונים, שהמצוינים דבקו ברבותיהם שם. ואמר המשגיח: כמעט כל בני הישיבה האלה שעלו לארץ ללמוד, הצליח לימודם יתר על מה שהיו יכולים להגיע אליו בחו"ל, והם משמשים כיום רבנים ודיינים בערים החשובות בארץ".
13. וב"שערי תשובה" (או"ח סי' ר"צ סק"ב) מובא בשם האר"י ז"ל, שהמחדש חידושי תורה בשבת, מעטרין לאביו בעולם העליון, ולכן נסמכה מצות שבת למצות כיבוד אב [בעשרת הדברות, וכן בפסוק: "אִישׁ אָמוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת שְׁבֹתַי תִּשְׁמְרוּ" (ויקרא יט, ג)]. וגם זה מורה על מדרגתו המיוחדת של לימוד התורה ביום השבת דוקא.
14. ע"י תוס' (כתובות קד, א ד"ה לא נהנית). וע"י "דברי אליהו" (להגר"א) אבות פ"ו מ"ד.